

УДК 796.011.3.:378.22.001.12.:378.147

Чернігівська С. А., Бакурідзе-Маніна В. Б.

ПРО ДЕЯКІ ПРОТИРІЧЧЯ ЗМІСТУ ОПП БАКАЛАВРІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ "ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ", ТА ІСНЮЮЧИМ ЗМІСТОМ ОСВІТИ МАГІСТРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Підтвердженням актуальності потреби у вдосконаленні професійної підготовки магістрів з фізичного виховання виступає існуюча невідповідність змісту вищої фізкультурної освіти новим соціальним вимогам в освіті, новим потребам особистості та суспільства, умовами життя і діяльності студентів і випускників різних спеціальностей.

Протиріччя, які існують у педагогічній системі засвоєння теоретичного потенціалу фізичної культури у ході навчально-виховного процесу у фізкультурних вишах (і на факультетах фізичного виховання) стримують зростання якості отримуваної фізкультурної освіти, професійних і особистих якостей цих студентів-магістрів, не забезпечують високого професійного рівня викладацького складу кафедр фізичного виховання новим поповненням.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, вузівська освіта, бакалаври, магістри.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автономія вищого навчального закладу, якої все більше набувають вітчизняні виші, зумовлює необхідність такої їх самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно. Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (або освітньо-наукової) програми, за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, а також форми поточного і підсумкового контролю.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, на якому має здійснюватись заключний етап фізичного виховання молодшої особи, відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних вмінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю (Стаття 5, пункт 1) [2]. Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом (Стаття 5, пункт 4) [2].

І далі: "Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ)" (Стаття 9, пункт 2) [2].

При цьому серед іншого основними завданнями вищого навчального закладу є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, *здорового способу життя*, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах.

Для створення можливостей розв'язання цього важливого завдання вищий навчальний заклад може самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності (Стаття 32, підпункт 2.9). До повноважень національного вищого навчального закладу віднесено можливість здійснювати підготовку фахівців з вищою освітою за власними експериментальними освітніми програмами та навчальними планами (Стаття 29, підпункт 3.4) [2]. Вищі навчальні заклади мають право розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності; самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу (Стаття 32, підпункти 2.1, 2.2) [2].

Зазначено, що керівник вищого навчального закладу сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази вищого навчального закладу, створює належні умови для занять масовим спортом (Стаття 34, підпункт 3.17) [2].

Мета статті – провести порівняльний аналіз змісту стандартів освіти бакалаврів, які займаються "Фізичним вихованням" і магістрів з фізичного виховання і спорту.

Завдання дослідження: встановити протиріччя з точки зору ідеального і реального кінцевого результатів навчального процесу для подальшого їх подолання в сучасних вишах.

Результати дослідження та їх обговорення. Показано, що діючий Закон "Про вищу освіту" створив достатні передумови для реформування практики вузівського фізичного виховання, стрижнем якого є основи поширення здорового способу життя, незалежно від того, буде ця дисципліна нормативною або елективною. При цьому у Законі не передбачені заходи щодо посилення власне професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) [3, 6].

Що ж стосується помітних зусиль частини науковців і практиків відносно збереження, усього лише модернізації започаткованого в СРСР тілесно-орієнтованого "Фізичного виховання" – стрижня традиційної ППФП [7], вони можуть бути подолані через його реформу за рахунок теоретичного і методичного обґрунтування форм і засобів становлення у бакалаврів компетентностей з фізичного виховання. Покращення змісту професійної підготовки майбутніх викладачів-магістрів з фізичного виховання, які мають опанувати, окрім іншого, також педагогічні технології, що сприятимуть формуванню їхніх учнів-бакалаврів як фізкультурно-діяльних особистостей і будівничих власного здоров'я, перетворить цю пореформовану навчальну дисципліну на освітній предмет, повною мірою іманентний сутності явища вищої освіти.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада № 1341 "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій" була впроваджена рамка кваліфікацій з метою введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [4]. У табл. 1 поданий опис кваліфікаційного рівня бакалавр із вказаної рамки кваліфікацій.

Таблиця 1

Опис кваліфікаційного рівня бакалавр

Рівень	Знання	Вміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
б	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов			
	Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень	розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів	донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності	управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах
	Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності		здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію	відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб
				здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності

Слід вважати, що Національна рамка кваліфікацій узагальнила частину раніше виконаних розробок щодо галузевих стандартів вищої освіти. Як приклад, розглянемо Освітньо-професійну програму (ОПП) бакалавра напряму підготовки 0903 "Гірництво", кваліфікації 2147.2 "Інженер з гірничих робіт" (К., 2005), яка була однією з перших серед подібних в Україні, а отже виступала

прототипом для створення аналогічних службових документів [6]. Цей стандарт, як й інші подібні нормативні документи, є складовою галузевих стандартів вищої освіти і використовується під час:

– розроблення та корегування складової галузевих стандартів вищої освіти (засоби діагностики якості вищої освіти);

– розроблення та корегування складових стандартів вищої освіти вищих навчальних закладів (варіативні частини освітньо-професійної програми підготовки фахівців та засобів діагностики якості вищої освіти, навчальний план, програми навчальних дисциплін і практик);

– визначення змісту навчання у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців.

Структура блоку змістових модулів ОПП з гуманітарної та соціально-економічної підготовки бакалавра напряму підготовки 0903 "Гірництво" у частині нормативної дисципліни "Фізичне виховання" подана в табл. 2.

Таблиця 2

Структура блоку змістового модулю ОПП з "Фізичного виховання"

Шифр уміння, що забезпечується	Шифри і назви блоків змістових модулів та змістові модулі, що входять до даного блоку
3.6.1.1 з 6.2.1 3.6.3 з 6.5.1 3.6.7.1	Фізичне самовдосконалення та підвищення майстерності з обраного виду спорту
3.6.1.2	Методики побудови індивідуальних програм забезпечення фахової дієздатності (професійної діяльності)
3.6.1.3	Методики побудови індивідуальних оздоровчо-профілактичних програм
3.6.1.4	Методи контролю власного стану в процесі виконання індивідуальних програм
3.6.1.5	Різновиди фізичних вправ та принципи їх використання
3.6.2.2	Принципи підбору фізичних вправ, їх компонування та послідовність використання за визначеними цілями
3.6.2.3	Авторські, новітні фізкультурно-оздоровчі системи та технології, їх використання у індивідуальних оздоровчо-профілактичних програмах
3.6.2.4 3.6.9.3	Методики психофізичного тренінгу
3.6.3.2	Фізіологічна характеристика засобів рухової активності
3.6.3.3	Засоби та методики розвитку рухових якостей: сили, витривалості, швидкості, спритності, гнучкості, координації тощо
3.6.3.4	Засоби та методики розвитку професійно значущих психофізичних якостей: вестибулярної стійкості, стійкості до гіпоксії та вібрації, оперативного мислення, уваги тощо
3.6.4.1	Особиста гігієна
3.6.4.2	Гігієнічні засади розумової праці
3.6.4.3	Гігієна харчування
3.6.4.4	Гігієнічні вимоги до місць занять фізичною культурою
3.6.5.2	Використання природних чинників власного загартування з метою протидії несприятливим факторам навколишнього середовища
3.6.6.1	Прийоми масажу й самомасажу
3.6.6.2	Фізіологічні механізми впливу прийомів масажу й самомасажу на організм
3.6.7.2	Правила запобігання фізичній перевтомі, перетренуванню, перенапрузі, іншим кризовим проявам
3.6.8.1	Характеристика суб'єктивних і об'єктивних показників самоконтролю та їх відображення у спеціальному щоденнику.
3.6.8.2	Функціональні проби для визначення резервних можливостей систем організму
3.6.8.3	Тести і контрольні нормативи рівня рухової підготовленості
3.6.8.4	Комплексні методики оцінювання стану соматичного здоров'я
3.6.8.4	Державні тести й нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України та контрольні нормативи професійно-прикладної фізичної підготовленості
3.6.9.2	Фактори, які впливають на якість і тривалість індивідуального життя

Важливо порівняти, якою мірою зміст існуючого проекту Освітньо-професійної програми підготовки магістра з фізичного виховання (галузь знань 0102 – Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини, за спеціальністю 8.01020101 – Фізичне виховання – Дніпропетровськ, 2012) [4] погоджується із структурою представленого вище блоку змістового модулю ОПП з гуманітарної та соціально-економічної підготовки бакалавра у частині нормативної дисципліни "Фізичне виховання" на прикладі напряму підготовки 0903 "Гірництво".

Для цього наведемо передбачений останньою ОПП магістра зміст умінь з блоку 03.02 Теорія і методика фізичного виховання у ВНЗ (табл. 3).

**Зміст умінь магістрів з фізичного виховання, передбачений у блоку
03.02 Теорія і методика фізичного виховання у ВНЗ**

03.02 Теорія і методика фізичного виховання у ВНЗ	Вміти будувати процес фізичного виховання студентів у відповідності до вимог законодавства в галузі освіти, фізичного виховання і спорту, програмними та нормативними основами освіти, фізичного виховання і спорту.	ПФ.Д.05.ПР.О.03	1.1.Нормативно-правові основи управління фізичною культурою у вищих навчальних закладах України.	КСП 02.01
	Вміти планувати та проводити навчальні заняття, організовувати фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи в системі фізичного виховання студентів	СВ.С.01.ПП.О.09	1.2.Організація фізичного виховання та масового спорту у ВНЗ України.	КСП 02.02
	Розробляти документацію планування та звітності кафедри фізичного виховання та студентських спортивних організацій	СВ.С. 01.ЗП.О.10		
	Вміти ефективно дотримуватись дидактичних принципів.	ПФ.С.03.ПР.Н.01	2.1.Мета, завдання, засоби, методи принципи та форми організації занять в системі фізичного виховання студентів.	КСП 02.03
	Вміти підбирати адекватні засоби, методи фізичного виховання, форми занять та планувати фізичне навантаження у відповідності до вікових, статевих, морфофункціональних та психологічних особливостей студентів і рівня їх підготовленості	ПФ.С.03.ПП.О.04	2.2.Структура та зміст діючої базової програми з фізичного виховання у ВНЗ.	КСП 02.04
	В процесі проведення занять фізичними вправами формувати вміння і навички працювати самостійно.	СВ.С.01.ПР.Р.11		
	Розподіляти студентів на підгрупи у відповідності з їх індивідуальними можливостями	ПФ.С.01.ЗП.О.01		
	Володіти методикою проведення навчальних занять з фізичного виховання зі студентами ВНЗ	СВ.С.01.ПР.Н.12		
	Оцінити результати діяльності студентів згідно програмно-нормативних вимог ВНЗ	ПФ.С.04.ЗП.О.01		
	Добирати засоби, методи розвитку фізичних якостей та планувати фізичне навантаження у відповідності до рівня фізичного стану студентів	ПФ.Д.04.ПР.О.05	3.1.Особливості загальної фізичної підготовки студентів ВНЗ.	КСП 02.05
Оцінити рівень реалізації поставлених завдань щодо розвитку фізичних якостей та опанування техніки фізичних вправ, а також реалізацію оздоровчих і виховних завдань	ПФ.С.04.ЗП.О.02			

	Вміти добирати засоби, методи, форми організації професійно-прикладної фізичної підготовки студентів різних спеціальностей	СВ.С.01.ПР.О.13	3.2. Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ.	КСП 02.06
	Вміти оцінити рівень реалізації поставлених завдань щодо розвитку професійно значущих фізичних якостей та опанування техніки фізичних вправ.	ПФ.С.04.ЗП.О.03		
	Вміти проводити лікарсько-педагогічні обстеження фізичного розвитку і стану здоров'я студентської молоді.	ПФ.С.05.ЗП.О.01	4.1. Аналіз стану здоров'я та способу життя студентської молоді. Формування мотивації до ЗСЖ.	КСП 02.07
	Вміти планувати і розробляти програми корекції фізичного розвитку і стану здоров'я студентської молоді, надавати рекомендації по удосконаленню їхніх фізичних здібностей.	ПФ.Д.04.ПР.О.06	4.2. Психофізіологічні основи навчальної діяльності студентів.	КСП 02.08
	Вміти проводити агітаційну роботу по пропаганді здорового способу життя зі студентською молоддю	ПФ.Д.01.ПР.О.15		
	Вміти використовувати інноваційні технології у фізичному вихованні студентів.	СВ.С.01.ПП.Н.14	5.1. Характеристика інноваційних технологій, що використовуються у фізичному вихованні студентів.	КСП 02.09

Аналіз змістових модулів, включених до блоку фізичного виховання бакалаврів спеціальності "Гірництво", показує, що у цих формулюваннях мова фактично йде не про вміння як такі, але насправді про компетентності, які торкаються набутих різноманітних якостей особи, а також передбачених ОПП знань та вмінь у їхній єдності. Тут потрібно увести поправку на рік цієї ОПП, а саме 2005, коли компетентнісний підхід ще не набув поширення.

Порівняння двох поданих нормативних документів свідчить, по-перше, що вони не є погодженими між собою за змістом, хоча більш прогресивним, відповідно до вимог компетентнісного підходу, є зміст ОПП з гуманітарної та соціально-економічної підготовки бакалавра напряму підготовки 0903 "Гірництво" у частині нормативної дисципліни "Фізичне виховання". По-друге, зміст ОПП підготовки магістрів з фізичного виховання, в цілому, не спрямований на формування компетентностей, передбачених у структурі представленого блоку змістового модулю ОПП інженерів-бакалаврів з "Фізичного виховання".

Зміст ОПП підготовки магістрів з фізичного виховання не сфокусований на становлення учня-бакалавра як суб'єкта фізкультурної діяльності. По-третє, і це головне, відсутність погодження спрямованості двох вказаних ОПП унеможливує на практиці успішне формування вже працюючими викладачами кафедр фізичного виховання вишів суми компетентностей фахівців-бакалаврів з фізичного виховання.

Висновки. Отже, як було доведено, підтвердженням актуальності потреби у вдосконаленні професійної підготовки магістрів з фізичного виховання виступає існуюча невідповідність змісту вищої фізкультурної освіти новим соціальним вимогам в освіті, новим потребам особистості та суспільства, умовами життя і діяльності студентів і випускників різних спеціальностей.

Протиріччя, які існують у педагогічній системі засвоєння теоретичного потенціалу фізичної культури у ході навчально-виховного процесу у фізкультурних вишах (і на факультетах фізичного виховання) стримують зростання якості отримуваної фізкультурної освіти, професійних і особистих якостей цих студентів-магістрів, не забезпечують високого професійного рівня викладацького складу кафедр фізичного виховання новим поповненням.

Перспектива подальших розвідок у даному напрямі вбачається у розробці заходів та засобів подолання виявлених змістових протиріч в контексті особистісного зростання фахівців у сучасних вишах.

Використані джерела

1. Войнов В. М. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів технічних спеціальностей / В. М. Войнов, С. О. Коваленко, П. О. Кандиба [та ін.] // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах", 15 квітня 2015 р. – Дніпропетровськ : ДНУ імені Олеса Гончара, 2015. – С. 58–63.
2. Кіселевська С. Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки у студентів-будівельників / С. Кіселевська, В. Брінзак // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах", 15 квітня 2015 р. – Дніпропетровськ : ДНУ імені Олеса Гончара, 2015. – С. 154–159.
3. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0903 "Гірництво" кваліфікації 2147.2 "Інженер з гірничих робіт". – К., 2005. – 152 с.
4. Освітньо-професійна програма підготовки магістра з фізичного виховання (галузь знань 0102 – Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини, за спеціальністю 8.01020101 – Фізичне виховання) : Проект – Дніпропетровськ, 2012. – 55 с.
5. Приходько В. В. Педагогические основы физкультурного образования студентов (Опыт игрового проектирования и экспертизы) : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.04 / Приходько Владимир Васильевич. – М., 1991. – 416 с.
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Зі змінами від 09.04.2015 № 319-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kadrovik01.com.ua/regulations/2336/2397/394625/>.
7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2013 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacii-doc81930.html>.

Chernigovskaja S. A. Bakuridze-Manina V. B.

**IT'S ABOUT SOME CONTRADICTIONS IN THE CONTENT
OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL BACHELOR PROGRAM DEALING WITH
"PHYSICAL EDUCATION" AND THE CONTENT
OF MAGISTERS' EDUCATION OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS**

The comparative analysis of the pithy side of standards of bachelors' teaching, who are engaged in "Physical education" and Masters of Physical Education and Sport is conducted in the article. Some contradictions from the point of view of ideal and real final result of educational process in modern institutes of higher education on different stages of students' teaching are discovered.

The current law "On Higher Education" has created the sufficient conditions for reforming of high school physical education practice, the core of which is foundations of healthy living spreading.

The researchers and practitioners' efforts regarding conservation of founded in the Soviet Union body-based "physical education", that is the core of the traditional professional-applied physical training, must be coped with its reform through theoretical and methodological rationale of forms and ways of formation of bachelors' competences in physical education.

The confirmation of the relevance of need to improve the training of masters in physical education is the existing discrepancy between the content of higher physical education and new social demands in education, new needs of an individual and society, and living conditions of students and graduates of different specialties. The content of educational-vocational training program for master's degrees in physical education is not focused on the formation of a student-bachelor as a subject of physical activity. The lack of coordination of the directions of two considered educational-vocational programs makes it impossible in practice the successful forming of competencies of specialists bachelors of physical education by already working teachers of department of physical education in universities. The contradictions that exist in the educational system of learning the theoretical potential of physical training during the educational process in physical education universities (and at the Faculty of Physical Education) restrain the growth of quality of received physical education and students-masters' professional and personal qualities and do not provide high professional level of departments of physical education with new employees.

Key words: *physical education, physical culture, institute of higher education, bachelors, masters.*

Стаття надійшла до редакції 09.02.2017 р.